

Wstęp

Prezentowany tom 6. rocznika „Studia nad Totalitaryzmami i Wiekiem xx” zawiera studia poświęcone zagadnieniom związanym z prowadzonymi w Instytucie Pileckiego projektami naukowymi. Wśród nich na pierwszy plan wysuwają się dzieje inteligencji polskiej w okresie II wojny światowej, historia gospodarcza Polski w okresie naznaczonym panowaniem totalitaryzmów niemieckiego nazistowskiego i sowieckiego oraz podporządkowanych Moskwie rządów komunistycznych, powojenne rozliczenia oraz poszukiwanie sprawiedliwości, a także okupacyjny system represji. Nierzadko te zagadnienia przenikają się, tworząc całościową mozaikę procesów wpływających na xx-wieczne dzieje polityczne Europy Środkowo-Wschodniej. Stąd zamiarem redakcji było ukazanie ich w szerokiej perspektywie transnarodowej, dzięki której zależność historii lokalnych oraz losów jednostek od politycznych uwarunkowań zewnętrznych byłaby wyraźnie widoczna.

W otwierającym tom tekście Dmitriy Panto opisuje, w jakich sposób Polacy wywodzący się z różnych warstw społecznych, w tym inteligencji, zostali deportowani do Kazachstanu i przymusowo wprężeni do sowieckiej maszyny modernizacji gospodarczej i – jednocześnie – wyniszczenia. Domokos Szokolay natomiast, bazując na przeglądzie dotychczasowego stanu badań przeplatane z własną źródłową analizą przypadku, ukazuje różne dyskursy na temat powojennego systemu sprawiedliwości na Węgrzech i skalę problemu związanego z wypracowaniem koherentnej narracji o nim. Z kolei system represji okupanta niemieckiego opisany jest w tekstach Tomasza Chincińskiego oraz Igora Niewiadomskiego, które odnosząc się do różnych terenów oraz grup ludności, wskazują na terror jako główne narzędzie sprawowania kontroli nad poddanymi władzy okupacyjnej grupami ludności. Wreszcie Janusz Kaliński oraz Damian Markowski umieścili pod lupą system bankowości najpierw na zajętych przez obu okupantów ziemiach polskich, a potem – w okresie rządów ko-

munistycznych w Polsce. Dowodzą oni, że obydwa systemy totalitarne, a potem władze komunistycznej Polski, nie były zainteresowane zapewnieniem bezpieczeństwa finansowego poddanej ich kontroli ludności. Ich celem była bowiem jej ekonomiczna eksploatacja, uzależnienie od struktur władzy i wreszcie – finansowanie jej kosztem własnych projektów politycznych. Biorąc to pod uwagę, zarówno grabież zasobów finansowych lokalnej ludności, jak i bezprawne przejmowanie przedsiębiorstw, a także zcentralizowanie środków finansowych po wojnie, można zasadnie postrzegać nie tylko jako okres masowej pauperyzacji ludności, lecz także jako czas przynoszący tak w krótkiej, jak i długiej perspektywie znaczący regres gospodarczy.

Proponowany przez autorów artykułów publikowanych w tym tomie rekonesans stanowi cenny wkład analityczny i interpretacyjny w badania naukowe poświęcone tym tematom. Jest także argumentem na rzecz konieczności postrzegania zjawisk historycznych w szerszej panoramie – zarówno czasowej, jak i geograficznej. Ufamy, że prezentowane artykuły będą także inspiracją do dalszych badań w przedmiotowym zakresie.

Wojciech Kozłowski

Redaktor naczelny, zastępca dyrektora Instytutu Pileckiego

Bartłomiej Kapica

Zastępca redaktora naczelnego